

*Др Срђан Борђевић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0002-7005-1810*

*Прегледни научни рад
УДК: 340.131:004.8
DOI: <https://doi.org/10.46793/7623-154.073DJ>*

ПРАВНА СИГУРНОСТ И ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА*

Резиме

Од првобитно искључиво технолошке иновације, сектор вештачке интелигенције све израженије и јасније показује моћ друштвеног утицаја на целокупну друштвену заједницу, па од таквог утицаја није имуна ни правна заједница, без обзира да ли је реч о правној науци, правном образовању или правној пракси. Управо у оним сегментима друштвеног живота у којима се стварају и примењују правна правила кроз различите врсте правних поступака и механизма, показује се да су правни процеси изложени дејствима вештачке интелигенције. Њене технике и алати представљају респектабилно средство које подржава напоре права да сопствене процесе учини ефикаснијим и квалитетнијим у корист опште правде и правичног задовољења појединачних интереса. Но, вештачку интелигенцију обележава и висока ризичност њеног система са потенцијалима угрожавања људских права и правних вредности, те је неопходно стално вршити анализе о степену тих ризика и правним решењима за њихово отклањање. На таквој мисаоној линији, у раду се успоставља напетост између правне сигурности, као темељне вредности савремене правне цивилизације и вештачке интелигенције као средственог начина ефикасније функционалности правосудног система. У том смислу, истраживачка пажња је усмерена ка судским одлукама од којих се очекује да својим садржајем буду одраз принципа правне сигурности, а посебно у условима примене вештачке интелигенције у функционисању и раду правосудних органа.

Кључне речи: *правна сигурност, вештачка интелигенција, предвидива правда, судска одлука, правосудни систем.*

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2025. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије

1. Увод

У односу на настанак вештачке интелигенције,¹ у првим деценијама XXI века општи друштвени развој условљен је и подстакнут динамиком експанзије њених потенцијала, којима моћно продире и задире у безмало све сфере друштвеног живота. Последице таквих импулса вештачке интелигенције не осећају се свуда на исти начин, што значи да се и ризици разликују.² Овом приликом, посебан интерес се усмерава ка потенцијалима којима располаже вештачка интелигенција у односу према праву и правном поретку, с обзиром да је реч о озбиљном друштвеном проблему. Лоше конципиран правни систем угрожава државу и друштвену заједницу у целини, остављајући за собом несагледиве последице. Хендикепираност темељних начела на којима почива један правни поредак подразумева њихову неадекватну правну формулацију приликом осмишљавања или неадекватну примену добрих решења. А разлози томе могу бити разноврсни; почев од стања друштвене и правне свести, правне традиције, навика друштва, културолошких образаца и модела друштвеног понашања, амбијента друштвених околности итд. Уз свест о проблемима који постоје или могу настати, јавља се потреба претпостављеног *pro futuro* стања поводом односа који би се успоставио између права и вештачке интелигенције, тј. односа поводом утицаја вештачке интелигенције на право.

Одабрано начело којем се посвећује одговарајућа пажња у овом раду јесте правна сигурност, као један од изражених основа без кога би било тешко замислити савремену правну цивилизацију. И није правна сигурност прошла лак и једноставан пут до степена њене општеприхватљиве неминовности у модерним друштвима. Но, и у данашње време, јавна власт поседује, мање правне а више политичке, капацитете да угрози правну сигурност, јер она може стајати на путу њених намера да реализује (полу)револуционарне идеје. Онда када би јавна власт да ефикасније оствари пројектоване циљеве, право са

¹ “Вештачка интелигенција (artificial intelligence, AI) почиње да се развија средином XX века а оснивачем се сматра британски математичар Алан Тјуринг.” - С.Д. Андрић, А.Б. Ивановић, *Форензичке науке и етика у ери примене вештачке интелигенције*, Криминалистичке теме, Часопис за криминалистику, криминологију и сигурносне студије, год. XXIII, бр. 3-4/2023, стр. 95.

² Тако је, на пример у Србији, Етичким смерницама за развој, примену и употребу поуздане и одговорне вештачке интелигенције (Сл. гласник РС, бр. 23/2023) област правосуђа изричито и недвосмислено сврстана у високоризични систем, а посебно када су у питању системи намењени за помоћ правосудним органима у анализи и тумачењу околности, чињеница и правних норми, а у циљу примене одговарајућих правних норми на конкретан скуп околности и чињеница. Осим тога, посебно је издвојена и област кривичног гоњења као високоризичан систем за употребу вештачке интелигенције, што је сасвим очекивано, имајући у виду осетљивост кривичноправне области друштвених односа.

правном сигурношћу се појављује као кочница која би требало да примири, умери и усмери политичку похоту власти.

А суштина правне сигурности је тако једноставна да би се, на први поглед, могло с правом рећи да њено поштовање подразумева стабилност једне друштвене заједнице и њену способност да се развија на начин који поштује одсуство страха појединаца од нежељених изненађења доносилаца јавних одлука. Правном сигурношћу истовремено се обезбеђује простор слободе избора понашања и деловања појединца, уз пуно разумевање важећих правних правила о томе шта је дозвољено, а шта забрањено. Увереношћу појединца у исправност сопственог понашања гарантује се неспутаност његовог развоја, због чега је и потребно правну сигурност разумети у контексту слободе.

Уз свест о значају правне сигурности, пројектанти правног поретка осмислили су одговарајућа правна решења којима се пружа пуна подршка њеном остваривању. Реакцију правног поретка овим поводом можемо евидентирати кроз два основна нивоа. Један је нормативног карактера и њега обележава уметање правне сигурности у правна правила (рестриктивност ретроактивности, правна сигурност у казненом праву, право на приватност³ ...). А други се односи на одлучујуће процесе примене права, када они стигну до судског нивоа; онда када је потребно утврдити коначно стање поводом (не)припадајућих права и обавеза лица која се налазе у правном спору, правној конфронтацији и правној дилеми. Тако се од савременог правног поретка очекује да правна сигурност прожима, како стварање, тако и примену права, а све у циљу обезбеђивања цивилизацијских достигнућа културе права. Док би се, примера ради, за нормативни модел заштите правне сигурности кроз забрану ретроактивности рекло да неспорно представља аксиом савременог правног поретка, на оном другом нивоу лоцираном у оквирима судске власти и судовања, правна сигурност већ представља нарочит изазов. Ово посебно, када је у питању европско-континентални правни систем без судске пресуде као формалног извора права.

На питања правне сигурности правна теорија је пружала сигурне одговоре, а поводом изазова са којима се суочавала у уобичајеним регулама позитивно-правног поретка у досадашњем периоду. Чини се да су у довољној мери утврђени ставови о разумевању правне сигурности у конкретним друштвеним околностима; онда када је потребно разрешити дилему о вредносним напетостима унутар друштвене заједнице. Постало је већ извесно да у револуционарним периодима развоја друштва државно-правни поредак одриче

³ О ставовима Европског суда за људска права поводом могућих ограничавања права на приватност употребом алата вештачке интелигенције, видети: Пауновић, Н., *Примена дигиталне технологије у контексту кривичноправне реакције на криминал и право на поштовање приватног живота: Раскорак у балансирању између јавног и приватног интереса са посебним освртом на праксу Европског суда за људска права*, Зборник радова: Дигитализација у казненом праву и правосуђу, Београд, 2022, стр. 257-267.

значај правној сигурности који јој се придаје у околностима нормалног друштвеног развоја. Али, онда када на површину друштвеног живота превагну потпуно иновирани идејни погледи на приоритетне друштвене интересе, правна сигурност се елиминише као препрека која стоји на путу реализације пројектованих друштвених интереса и циљева. На угрожавање правне сигурности не наилази се само у револуционарним фазама друштвеног развоја, већ и у другим турским околностима које подразумевају потпуни поремећај нормалног стања. У том смислу, историзација друштвеног развоја препознаје рат, али и транзиционе друштвене процесе у којима долази до негирања или потирања правне сигурности.

И тако долазимо до појаве и замаха вештачке интелигенције, што је озбиљан почетак и замајац четврте индустријске револуције, која преобликује целокупно људско друштво у мери која нам даје за право да у томе препознамо друштвену револуцију на глобалном плану. Од првобитног индустријског, привредно-пословног и економског напретка, вештачка интелигенција мења целокупно друштво са значајним утицајем на суштину политике и политичког живота. Све ове и све више нагле промене, неминовно резултирају и последицама по право. Правни поредак је приморан да реагује, како би благовремено регулисао нове друштвене односе, који постепено трансформишу и већ постојеће. Брзина промена које се дешавају представљају посебан изазов за традиционалну навику правног поретка споријег реаговања на појаву друштвених изненађења.

Држећи се садржине тематске заинтересованости, поставља се питање да ли, на који начин и у којој мери, потенцијали вештачке интелигенције могу допринети стабилности правне сигурности или се може очекивати негативан утицај. Управо у том контексту се и намеће пропитивање правне сигурности кроз судовање у које би била укључена вештачка интелигенција.

2. Правна сигурност, предвидивост судске пресуде и вештачка интелигенција

У правној сигурности треба препознати јединствен принцип са системским присуством у више различитих сфера правног поретка. Осим евидентирања традиционалне расподеле правне сигурности ка општим и појединачним правним актима, потребно је њену суштину препознати у људским правима. Сврха инсистирања на правној сигурности јесте обезбеђивање квалитета правног поретка у целини; стога њено свођење у правосудном систему на смислену судску одлуку мора резултирати поштовањем мноштва појединачних људских права. Јер, у судској одлуци садржано је огледало права на правично суђење, права на приступ суду, права на независан и непристрасан суд, права на одбрану, права на приватност, права на једнакост, права на претпоставку невиности и др. Неуједначеним и различитим судским одлукама у истим или сличним случајевима, заправо се негира множина људских права

сконцентрисаних у коначном доживљају права на сигурност. Из тих разлога и употреба вештачке интелигенције у правном поретку подразумева правовремено нормативно-правно отклањање ризика од опасности које могу настати. “Један од начина ефикасне борбе против негативних утицаја вештачке интелигенције на основна права и слободе, могао би да буде установљивање обавеза за креаторе и имплементаторе система вештачке интелигенције да обезбеде поштовање људских права и владавину права током креирања система вештачке интелигенције (*људска права по дизајну*) и примену одговарајућих техничких и организационих мера током експлоатације система вештачке интелигенције (*људска права по обрасцу*).⁴

Поновимо, сложеност односа између вештачке интелигенције и права свакако да није спорна. “Међусобни однос права и вештачке интелигенције није једносмерна улица, односно не утиче само право на вештачку интелигенцију, већ је тај однос више налик на двосмерну улицу, јер и вештачка интелигенција на различите начине утиче на право. У многим аспектима вештачка интелигенција може да утиче на другачији и бољи начин примене права.”⁵ И, наравно, позитивно вредновање вештачке интелигенције позиционираних унутар права представља само једну страну медаље, с обзиром на степен ризика који она носи са собом. Управо кроз призму претпостављених опасности и треба посматрати формат вештачке интелигенције у праву, а нарочито када се налазимо на терену судске власти. Зато се и истиче упозорење да “коришћење система вештачке интелигенције у правосуђу може негативно да утиче на право на правично суђење, уколико је одлука донесена уз употребу алгорита, а запослени у правосуђу немају довољан ниво разумевања вештачке интелигенције како би обезбедили да одлуке донесене уз помоћ вештачке интелигенције буду недискриминаторне.”⁶ Проблеми дискриминације вештачке интелигенције према лицима у праву и правосудном систему произлазе из запажених пристрасности којима је она изложена, чиме се умањују њени капацитети објективности, јер је за очекивати да егзактни подаци и на основу њих успостављени алгоритми гарантују непристрасност, али да ли је тако?⁷

⁴ Прља, Д., Гасми, Г., Кораћ, В., *Људска права и вештачка интелигенција*, Београд, 2022, стр. 133.

⁵ *Исто*, стр. 13.

⁶ *Исто*, стр. 81.

⁷ У правној науци су евидентирани и разврстани пристрасности вештачке интелигенције, којима се суштински могу угрозити принцип једнакости и друга темељна правна начела: пристрасност заснована на скупу података, пристрасност удруживања, пристрасност аутоматизације, пристрасност интеракције и пристрасност потврде. Више видети: Ненадић, С., Миљуш, И., *Кривична правда у ери вештачке интелигенције*, Зборник радова: Дигитализација у казненом праву и правосуђу, Београд, 2022, стр. 300.

Разматрања вештачке интелигенције у праву прате упозорења која се посебно истичу када је у питању правосудни систем. Тим поводом већ се утврђују преовлађујући ставови у иностраној и домаћој правној теорији, прихватљиви и за делатнике из правне праксе.⁸ Када је Србија у питању, у правној литератури указује се на потребу благовремене и свеобухватне стручне расправе свих релевантних друштвених субјеката поводом даљег уграђивања вештачке интелигенције у правни поредак.

Наравно да не може бити упитна примена алата вештачке интелигенције у правосудју која је пожељна, јер доприноси ефикасности процеса рада. При томе се мисли на оне административне фазе у којима се остварују међусобне комуникације учесника правосудног система. Прикупљање неопходне правне и чињеничне документације, њихова обрада и достављање надлежним субјектима представљају добар начин да се покаже ефикасност употребе алата вештачке интелигенције у процесима пре доношења одлука. Основано је очекивати да овакав вид рационализације рада допринесе бржем окончању многобројних радњи које претходе реализацији самог судског поступка. Тако се скраћује утрошак времена и радне енергије, па је за претпоставити да се стварају услови да суштина судијског посла буде ефикаснија, што би, у коначном исходу, требало да приближи правду реалном времену.

Но, након изнетих елемената којима се алати вештачке интелигенције чине прихватљивим, потребно је скренути пажњу и на другу страну проблема. А он се односи управо на правну сигурност, коју машински ум може озбиљно угрозити. Смисао правне сигурности своди се на осећај неизневереног очекивања који грађани имају када се предају у руке судији; да их он неће изненадити својим поступањем и коначном одлуком. Односно, да ће према њима поступати онако како је то чинио и раније у истим или сличним ситуацијама. Свакако да је за ненадани фактор изненађења уз грубу повреду правне сигурности увек одговоран судија. Али, сада се може поставити питање о уделу софтверских алгоритама у таквом понашању и одлучивању судије. Јер, “употреба ВИ у судском одлучивању може повредити разна основна права, укључујући и право на правично суђење, право на слободу, право на приватност и породични живот, као и права на заштиту података“.⁹ Стога је неопходно да заинтересована (али и шира друштвена јавност) буде упозната са свим потенцијалним опасностима алата вештачке интелигенције приликом њихове примене у правосудним процесима. Правна сигурност је правом

⁸ Када је пракса у питању, запажа се допринос адвоката који, по природи професије, ефикасније и свежије уочавају постојеће недостатке судског система, али и указују на могућности дејства вештачке интелигенције. На пример: Jusufović&partners <https://jplaw.rsc/2023/12/20/vestacka-inteligencija-u-pravu-i-pravosudju>

⁹ Матић Бошковић, М., *Утицај вештачке интелигенције на обављање професија у правосудју*, Социолошки преглед, вол. LVIII, бр. 3/2024, стр. 495.

установљен општи друштвени принцип, те је укореењена у дубини цивилизоване свести појединца и друштва.

Потенцијали програмираних савремених технолошких алата иновирали су и термилошко-појмовно одређење правде, која добија нову димензију исказану кроз предиктивну или предвидиву правду. Могло би се рећи да је предиктивна правда, заправо, модернизована и аутоматизована предвидива правда. Јер, правна сигурност одувек подразумева да је могуће предвидети судску одлуку на основу претходно стечених искустава. Када се таквој предвидивости дода могућност пројекције каква ће бити судска одлука, уз одређени степен вероватноће, онда се улази у простор предиктивне правде. У том простору налази се вештачка интелигенција чији ће алати понудити пројекцију „изгледа“ садржине судске одлуке, а на основу масе искуствених података о ранијим судским одлукама којима су похрањени алгоритамски резервоари. Неспорна полазна поставка овог процеса о човеку који снабдева машински ум истовремено значи да човек усмерава и понашање вештачке интелигенције. Јер, без обзира на изванредно напредовање њених савремених генерација, она још увек нема способност самоизворног генерисања, већ је условљена врстом, квалитетом и количином података унетих у њен систем. Финални производ који испоручује судији у виду профилисања одређеног лица коме треба одмерити казну може имати снагу великог утицаја приликом доношења одлуке.

Међу најпознатијим примерима примене алата вештачке интелигенције на овај начин наилази се у САД-у, као англосаксонском правном подручју. Посебну пажњу правне науке и струке привукао је један случај из Висконскина, када се судија ослонио на резултат који му је дао софтверски програм *COMPAS*. Овај програм је профилисао лице тако да је дата процена да ће оно поново извршити кривично дело за које му се суди. Руковођен тиме, судија је изрекао знатно оштрију казну лицу, него што би то учинио да је лице било другачије профилисао. „Истраживања су показала да овај систем врши дискриминацију по расној основи на штету црнаца, а у корист белаца.”¹⁰ Процене оваквих система нису поуздане и истовремено обесмишљавају принцип индивидуалне кривичне одговорности аутоматизованим сврставањем лица у одређене групе. Оно што назначени случај чини додатно тежим са становишта принципа правне сигурности јесте чињеница да судија није дозволио одбрани да испита објективност параметара који су коришћени приликом програмирања наведеног софтвера.¹¹

Постојећа прекоокеанска искуства представљају озбиљно упозорење о неопходности квалитетног осмишљавања правних решења којима би се

¹⁰ Прља, Д., Гасми, Г., Кораћ, В., *нав. дело*, стр. 88.

¹¹ Algorithmic Due Process: Mistaken Accountability and Attribution in *State v. Loomis*, <https://jolt.law.harvard.edu/digest/algorithmic-due-process-mistaken-accountability-and-attribution-in-state-v-loomis-1>

спречиле могућности злоупотребе вештачке интелигенције на штету предвидиве правде. Постојећи динамичан развој вештачке интелигенције непрестано изазива реакцију правне заједнице, уз напоре да се њени потенцијали подвргну праву и правном поретку. Нова постигнућа вештачке интелигенције истовремено утичу на подизање правне свести о неопходности прописивања одговарајућих правних правила у циљу регулисања дозвољених домета капацитета вештачке интелигенције. У том правцу треба третирати и европске напоре доношењем Европске повеље о вештачкој интелигенцији у правосудном систему,¹² јер су у њој садржани основни принципи на чијем се поштовању инсистира када је у питању укључивање вештачке интелигенције у правосудне процесе и механизме.

Темељна начела ове Повеље представљају етички талон чије би пробијање представљао огроман ризик за функционисање правосудног система, јер је неопходно заштитити неприкосновене цивилизацијске и правне вредности. За почетак их наведимо: 1) поштовање начела основних права; 2) недискриминација; 3) квалитет и безбедност; 4) транспарентност, непристрасност и поштење; 5) стална контрола корисника алата вештачке интелигенције. Овај начелни етички комплекс подразумева да вештачка интелигенција буде помоћно средство у функцији ефикаснијег и праведнијег правосуђа, што је корист од општег друштвеног интереса.

Начело поштовања основних права подразумева нужност потпуне усаглашености процеса примене вештачке интелигенције са основним људским правима која су загарантована Европском конвенцијом о људским правима и слободама, а посебно са Конвенцијом 108+.¹³ Инсистирање на заштити података логичан је резултат могућности које поседује вештачка интелигенција поводом података о личности, што је од нарочитог значаја у остваривању надлежности правосуђа. Људска права и представљају разлог капиталних правних ограничења вештачке интелигенције, с обзиром на њене потенцијале угрожавања људских права, па се овим начелом пружа недвосмислена подршка вредносном темељу савремене државе.

Синергетска повезаност вештачке интелигенције и правосудног система подразумева мултидисциплинарни ангажованост стручњака, јер се само на тај начин може обезбедити пуна примена начела квалитета и безбедности, што је и захтев Европске повеље. Експерти за област вештачке интелигенције не могу изворно познавати и поставити суштину обавеза које морају бити испуњене да

Algorithmic Due Process: Mistaken Accountability and Attribution in State v. Loomis, <https://jolt.law.harvard.edu/digest/algorithmic-due-process-mistaken-accountability-and-attribution-in-state-v-loomis-1>

¹² European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment, Council of Europe, February 2019.

¹³ Конвенција 108+ је Протокол којим се мења Конвенција о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података (Конвенција 108) Савета Европе. Србија је Конвенцију 108+ ратификовала 2020. године. <https://www.poverenik.rs/sr>

би се читав процес извео уз пуно поштовање заштићених правних вредности. Судије и запослени у правосудном систему као и други стручњаци из области друштених, а првенствено правних области, јесу у прилици да препознају значај ефикасности правосудног система уз очекивано неограничавање људских права услед употребе алата вештачке интелигенције. С друге стране, стручњаци из ИТ сектора, након добијених задатака, могу креирати решења водећи рачуна о захтевима које им је претходно испоставила правна струка. Искључиво њиховим садејством и удруженим радом може се стићи до жељених резултата, што се препознаје и од стране доносилаца Европске повеље, па се таква очекивања преносе и на актере правосуђа у оквиру националних правних поредака.

Да би се дошло до реализације таквих захтева, неопходно је омогућити пуну примену и следећег начела - транспарентности, непристрасности и поштења. На тај начин се правницима, али и свим учесницима правосудних процеса, чине разумљивим оне технике и методе вештачке интелигенције које се користе у циљу рационализације процеса стижања до коначне правде. У том контексту, свака употреба вештачке интелигенције у правосудном систему мора да буде подвргавана успостављеним контролним механизмима од стране релевантних јавних власти и независних стручњака, због чега се инсистира на увођењу и редовном обнављању система прикладних сертифицираних стручних знања из ове области.

Коначно, начело *“under user control”* своди се на корисничку контролу, односно, на неопходност да они који се користе услугама вештачке интелигенције морају бити благовремено, објективно и истинито информисани о свим аспектима ових услуга. Ово се посебно односи на информисаност о обиму правне обавезности коришћења алата вештачке интелигенције у неком поступку у којем је актер њихов корисник, о правном савету, као и о праву на приступ суду. Поред свега наведеног, “идентифицирајући ово начело, СЕРЕЈ наводи како би правосудни дужносници, односно суци, у сваком тренутку требали моћи бити у могућности ревидирати своје одлуке, као и приликом доношења одлука обрађене податке, који их у даљњем раду не би, овисно о заданим околностима и конкретном случају, требали обвезивати.”¹⁴

3. Закључак

Посматрајући досадашње присуство вештачке интелигенције у правосудним системима, приметићемо одређене развојне правилности. Уз поштовање сличности и разлика између термина вештачка интелигенција и дигитализација, за сврху овог пропитивања довољно је истаћи да се у дигитализацији препознају претпоставке за развијање креативних потенцијала

¹⁴ Билић Паулић, М., <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/europska-povelja-o-koristenju-umjetne-inteligencije-u-pravosu%C4%91u-39207>

вештачке интелигенције. Стога је дигитализација документације и електронска комуникација између различитих субјеката правосудног система прва фаза преобликовања традиционалних метода његовог функционисања.

У свету се већ препознаје значајнији продор вештачке интелигенције у суштину судовања, што је онда чини потенцијалним високоризичним системом, који је у стању да угрози основна људска права и принцип правне сигурности. У условима недовољне поузданости вештачке интелигенције одсуствује поверење у прихватљивост њеног утицаја на судију, који може довести и до неправичне одлуке у конкретним случајевима. А одсуство поверења погубно утиче на правну сигурност коју топи вештачка интелигенција. Системи вештачке интелигенције који се користе у правосуђу појединих држава америчког правног поднебља, у Кини и неким европским земљама потврђују да наступа нова фаза у односима између суда и вештачке интелигенције. Најеклатантнији примери угрожености основне мисије права и суда услед примене вештачке интелигенције у судским процесима представљају озбиљно упозорење да вештачка интелигенција може постати од пријатеља велики непријатељ грађана, правде, правичности и друштвене заједнице у целини.

Реакција међународних и националних правних поредака усмерена је у правцу осмишљавања правила којима се вештачка интелигенција ограничава заштитом темељних вредности правне цивилизације. У условима развијених савремених технологија, правна сигурност се све више доживљава као предвидива правда, па је неопходно одредити меру дозвољеног утицаја вештачке интелигенције на судску одлуку. Може се рећи да она доприноси објективности те одлуке и смањује опасности од пристрасности и арбитрерности приликом одлучивања судије, подводећи га под режим уједначеног поступања. Тиме се смањују неочекивана изненађења којима се тангира правна сигурност са којом појединац улази у правни спор. За сада опстаје основаност разлике између позиције судске пресуде у систему формалних извора права у англосаксонском и европсконтиненталном правном поретку. У зависности од квалитета развоја вештачке интелигенције и њеног утицаја на судовање, временом се може очекивати постепено смањивање тих разлика свођењем судске пресуде на очекивани резултат спрам постојеће судске праксе. Тиме би се додатно подстакло поверење у правосуђе, али само под условом да предвидива правда која би извирала из судске пресуде буде резултат неспорно утврђене материјалне истине. Уколико би се судска одлука свела на машинску обраду претходно аутоматизованих судских одлука, био би то крај правне сигурности коју познајемо и на коју смо навикли. Тада би се правна сигурност свела на извесно очекивање судске одлуке која би се унапред знала, с обзиром на претходна решења, а што би означио почетак сумрака правне цивилизације.

Озбиљност правних и етичких мана неконтролисаног развоја вештачке интелигенције у правосуђу довољан је подстицај за интервентну реакцију

правног поретка, што се на европском нивоу и чини. Стојимо на становишту да је неопходно национални правни поредак Србије обогатити посебним законодавством у овој области, којим би се интегрисала постојећа правна решења и заједно са новим идејама преточила у основни закон о примени вештачке интелигенције у правосуђу. Осим систематичности и прегледности таквог законодавног потеза, додатно би се обезбедила заштита људских права и правне сигурности. Постојање мноштва правних докумената (закона, уредби, стратегија, етичких стандарда) носи са собом опасности конфузне примене, због чега би у наредном периоду друштво требало да инсистира на кодификацији правних правила из ове области; по угледу на већ учињен напор у оквиру ЕУ и других европских институција, али примерено условима и околностима у којима функционише домаћа друштвена заједница.

*Srdan Đorđević, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

LEGAL SECURITY AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Summary

From its beginnings as a purely technological innovation, the field of artificial intelligence has increasingly revealed its powerful social influence on society as a whole. The legal domain is not immune to this impact - whether in legal science, legal education, or legal practice. Precisely in those segments of social life where legal rules are created and applied through various procedures and mechanisms, it becomes evident that legal processes are exposed to the effects of artificial intelligence. Its techniques and tools constitute a significant instrument that can support the law's efforts to make its own processes more efficient and of higher quality, thereby promoting general justice and the fair satisfaction of individual interests. At the same time, artificial intelligence carries high systemic risks with the potential to endanger human rights and core legal values. It is therefore essential to continuously assess the scope of these risks and to develop legal solutions aimed at mitigating them. Within this framework, the paper examines the tension between legal certainty, as a fundamental value of modern legal civilization, and artificial intelligence as a means of enhancing the efficiency of the justice system. In this context, particular attention is devoted to judicial decisions, whose content is expected to reflect the principles of legal certainty - especially regarding the use of artificial intelligence in the functioning and work of judicial authorities.

Keywords: *legal certainty, artificial intelligence, predictable justice, court decision, judicial system.*

Литература

- Андрић, С. Д., Ивановић, А. Б., *Форензичке науке и етика у ери примене вештачке интелигенције*, Криминалистичке теме, Часопис за криминалистику, криминологију и сигурносне студије, год. XXIII, бр. 3-4/2023.
- Билић Паулић, М., <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/europska-povelja-o-koristenju-umjetne-inteligencije-u-pravosu%C4%91u-39207>
- Матић Бошковић, М. М., *Утицај вештачке интелигенције на обављање професија у правосуђу*, Социолошки преглед, вол. LVIII, бр. 3/2024.
- Ненадић, С., Миљуш, И., *Кривична правда у ери вештачке интелигенције*, Зборник радова: Дигитализација у казненом праву и правосуђу, Београд, 2022.
- Пауновић, Н., *Примена дигиталне технологије у контексту кривичноправне реакције на криминал и право на поштовање приватног живота: Раскорак у балансирању између јавног и приватног интереса са посебним освртом на праксу Европског суда за људска права*, Зборник радова: Дигитализација у казненом праву и правосуђу, Београд, 2022.
- Прља, Д., Гасми, Г., Кораћ, В., *Људска права и вештачка интелигенција*, Београд, 2022.
- Етичке смернице за развој, примену и употребу поуздане и одговорне вештачке интелигенције (Сл. гласник РС, бр. 23/2023)
- Algorithmic Due Process: Mistaken Accountability and Attribution in State v. Loomis, <https://jolt.law.harvard.edu/digest/algorithmic-due-process-mistaken-accountability-and-attribution-in-state-v-loomis-1>
- European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment, Council of Europe, February 2019, <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment>
- Jusufović&partners <https://jplaw.rs/2023/12/20/vestacka-inteligencija-u-pravu-i-pravosudj>
- Конвенција 108+ <https://www.poverenik.rs/sr>